

Araştırma Makalesi / Research Article**İdari Sınırlardan Fonksiyonel Gerçekliğe: Artvin İlinde DEGURBA Temelli Mekânsal Sınıflandırma ve Kır-Kent Paradoksu**

From Administrative Boundaries to Functional Reality: DEGURBA-Based Spatial Classification and the Rural-Urban Paradox in Artvin Province

Fatma ÖZDEMİR¹ & Mehmet BAYARTAN²

DOI : [10.63556/ankad.v10i3.469](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.469)

Geliş/Received: 10/03/2026

Kabul/Accepted: 03/05/2026

Öz

Mekânsal planlama ve bölgesel kalkınma politikalarının etkinliği, yerleşim birimlerinin idari statülerinden ziyade fonksiyonel gerçekliklerinin doğru tanımlanmasına bağlıdır. Bu çalışma, Türkiye'nin zorlu coğrafi koşullarına sahip Artvin ilinin nüfus yapısını ve yerleşme dokusunu, Avrupa Birliği ve OECD tarafından geliştirilen ve idari sınırlardan bağımsız nesnel bir standart sunan DEGURBA (Degree of Urbanisation) metodolojisi çerçevesinde analiz etmektedir. Çalışmada, TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verileri kullanılarak, 2010-2024 dönemindeki demografik değişimler ve 1 km²'lik grid tabanlı mekânsal dağılım incelenmiştir. Analiz sonuçları, Artvin'de idari olarak "şehir" statüsünde olan merkezlerin dahi DEGURBA kriterlerine göre "Yoğun Nüfuslu Alan (Şehir)" sınıfına girmediğini; ilin yerleşim örüntüsünün tamamen "Orta Yoğunluklu Alanlar (Kasaba/Banliyö)" ve "Seyrek Nüfuslu Alanlar (Kırsal)" hakimiyetinde olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Artvin'de dağlık ve engebeli topoğrafik koşullar, yerleşime elverişli alanları kısıtlayarak nüfusun düşük yoğunluklu ve dağınık bir dağılım göstermesine; dolayısıyla ilin "seyrek nüfuslu" bir yerleşim örüntüsü sergilemesine yol açmaktadır. Ortaya çıkan bu "kır-kent paradoksu", Artvin'de klasik kent merkezli hizmet sunum modellerinin işlevsiz kalabileceğini de göstermektedir. Bulgular, özellikle %33'ü aşan kırsal yaşlı nüfus oranı ve dağınık yerleşme yapısı nedeniyle, il genelinde yerinden ve mobil hizmet modellerine dayalı, özgün kırsal kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğinin kanıtı niteliğindedir. Bu çalışma, Artvin'de klasik merkezî hizmet sunum modelleri yerine dağınık yerleşim yapısına uyumlu mobil ve yerinde hizmet sunum sistemlerinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bölgesel planlama süreçlerinde idari statülere dayalı yaklaşımlar yerine, DEGURBA gibi fonksiyonel sınıflandırmaları esas alan mekânsal olarak farklılaştırılmış politika araçlarının benimsenmesinin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Artvin, DEGURBA, Mekânsal Ayırışma, Nüfus Coğrafyası, Kırsal Kalkınma, Kır-Kent Paradoksu.

Abstract

The effectiveness of spatial planning and regional development policies depends on accurately defining the functional realities of settlements rather than relying solely on their administrative status. This study analyzes the population structure and settlement pattern of Artvin, a province characterized by challenging geographical conditions, within the framework of the DEGURBA (Degree of Urbanisation) methodology developed by the EU and OECD, which offers an objective standard independent of administrative boundaries. Using data from the TÜİK Address-Based Population Registration System (ADNKS), the study examines demographic changes and 1 km² grid-based spatial distribution for the 2010-2024 period. The analysis reveals a striking paradox: even the

¹Sorumlu Yazar/Corresponding Author, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye. E-mail: fatmaozdemir3306@gmail.com

² Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye. E-mail: bayartan@istanbul.edu.tr

Önerilen Atıf/Suggestion Citation

Özdemir, F. & Bayartan, M. (2026). İdari Sınırlardan Fonksiyonel Gerçekliğe: Artvin İlinde DEGURBA Temelli Mekânsal Sınıflandırma ve Kır-Kent Paradoksu. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 1872-1890.

administrative centers designated as "cities" in Artvin fail to meet the "Densely Populated Area (City)" criteria under DEGURBA. Instead, the province's settlement pattern is entirely dominated by "Intermediate Density Areas (Towns/Suburbs)" and "Thinly Populated Areas (Rural)." Indeed, in Artvin, mountainous and rugged topography limits land suitable for settlement, resulting in a low-density, spatially dispersed population distribution; therefore, the province displays a sparsely populated settlement pattern. This "rural-urban paradox" suggests that conventional urban-centric service delivery models may be ineffective in Artvin. The findings, highlighting a rural elderly population exceeding 33% and a scattered settlement structure, demonstrate the urgent need for developing unique rural development strategies based on decentralized and mobile service models. This study highlights the need to develop mobile and localized service delivery systems in Artvin, adapted to the dispersed settlement structure, instead of classic centralized service delivery models. Furthermore, it emphasizes the importance of adopting spatially differentiated policy tools based on functional classifications, such as DEGURBA, instead of approaches based on administrative statuses in regional planning processes.

Keywords: Artvin, DEGURBA, Spatial Segregation, Population Geography, Rural Development, Rural-Urban Paradox.

1. GİRİŞ

Bir bölgenin gelişmişlik düzeyinin anlaşılmasında şüphesiz nüfusun mekândaki dağılışı ve yerleşme sistemlerinin yapısı temel analitik bir çerçeve sunar. Özellikle demografik dönüşümler, kırsal ve kent ilişkilerinin değişimi, kentleşme sürecinin hızı, nüfusun nicel analizi yanı sıra mekânsal boyutuyla da ele alınması gerekli kılınmaktadır. Dolayısıyla bölgesel analiz çalışmaları, kentleşme düzeylerinin belirlenmesi gibi konular coğrafya bilimi içerisinde araştırma alanı olarak yerini almıştır.

Planlama çalışmalarında ele alınan mekânların coğrafi koşullara bağlı olarak şekillendiği ve bu nedenle coğrafyanın planlama süreçlerine temel bilgi sağlayan bir disiplin olduğu ifade edilmektedir (Özçağlar, 2005, s. 2).

Şehirler, bulundukları çevre ile karşılıklı etkileşim içerisinde gelişen ve yalnızca nüfus kriterleriyle açıklanamayacak kadar karmaşık fonksiyonel yapılara sahiptir (Göney, 2017, s. 2).

Her ülke kentsel ve kırsal alanları tanımlamak için farklı kriterler kullanmaktadır. Bu durum, uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirliği önemli ölçüde güçleştirmektedir. Kentsel ve kırsal alanlara ilişkin istatistiksel göstergelerin uluslararası düzeyde anlamlı biçimde karşılaştırılabilmesi hem ulusal hem de uluslararası ölçekte geçerli ortak bir tanımlama gerekli kılınmaktadır. Bu ihtiyaca yanıt olarak geliştirilen DEGURBA (Degree of Urbanisation); Avrupa Komisyonu, FAO, UN-Habitat, ILO, OECD ve Dünya Bankası iş birliğiyle oluşturulmuştur. Bu metodoloji sayesinde, nüfus yoğunluğu ve mekânsal süreklilik kriterlerine dayalı standart bir tipoloji imkanı sunarak, şehirleri, kasabaları ve kırsal alanları karşılaştırılabilir biçimde tanımlamıştır.

DEGURBA'nın en önemli altı avantajı şu şekildedir:

- Kent-Kırsal Sürekliliğini (Urban-Rural Continuum) Uyumlaştırılmış Biçimde Yakalaması: İkili (sadece kent/kırsal) ayrımlar yerine; Seviye 1'de 3 ana sınıf (şehirler, kasaba/yarı yoğun alanlar, kırsal alanlar) ve Seviye 2'de 7 alt sınıf kullanarak kentsel ve kırsal alanlar arasındaki geçişi ve derece farklarını tutarlı biçimde tanımlar.
- Küresel Ölçekte Standart Eşik Değerler Kullanması: Dünya genelinde tüm ülkeler için aynı nüfus büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu eşiklerini uygulayarak ülkeler arası doğrudan ve güvenilir istatistiksel karşılaştırma olanağı sunar.
- İdari Sınır Sapmalarını Azaltması (Grid Tabanlı Yaklaşım): Farklı boyut ve şekillerdeki idari bölge sınırlarının yarattığı istatistiksel sapmaları engellemek amacıyla doğrudan standart hücreli (1 km^2 'lik) nüfus kareler ağını (population grid) temel alır.
- Nüfus Kümelenmelerini Doğrudan Ölçmesi: Arazi kullanımı veya bina yoğunluğu gibi dolaylı göstergeler (vekalet değişkenler) yerine, doğrudan insan nüfusunun mekânsal dağılımını ve kümelenmesini esas alır.
- Hizmetlere Erişimi Tarafsız İzleme İmkânı Sağlaması: Bölgeleri hizmetlerin mevcudiyetine (su, elektrik, ulaşım vb.) göre tanımlamak yerine mekânsal kriterlerle tanımlar; böylece bölgelerin hizmetlere erişim düzeyleri döngüsel mantık hatasına düşmeden bağımsız ve tarafsız şekilde ölçülebilir.

- Maliyet Etkin ve Uygulanabilir Olması: Ülkelerin mevcut nüfus sayımlarına, hanehalkı anketlerine ve mevcut coğrafi veri setlerine kolaylıkla entegre edilebilen pratik ve ekonomik bir metodoloji sunar (Eurostat, 2021)

Türkiye’de mevcut literatürde nüfusun mekânsal yapısını inceleyen birçok disiplin tarafından ele alınan çalışmalar bulunmaktadır, fakat DEGURBA yaklaşımının yerel ölçekte uygulanmasına yönelik çalışma; özellikle topoğrafik koşullar, yerleşme sürekliliği ve sınır konumu gibi mekânsal faktörlerin belirgin olduğu illerde nüfusun mekânsal örgütlenmesini bu yöntemle incelemek, yerleşme sistemlerinin daha ayrıntılı anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) uygulaması 2007 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. De jure nüfus sayım yönteminin uygulanmasıyla nüfus ve göç istatistikleri istikrarlı ve tutarlı yapıya kavuşmuştur. Dolayısıyla bu çalışmada analiz dönemi olarak, 2010 yılı sonrası nüfus verilerine odaklanılmıştır. Bu dönüm noktası, nüfus verilerinin mekân ve zaman yapısında karşılaştırılabilirliğini mümkün kılmaktadır. Bu sebeple veri setinin metodolojik tutarlılığını ve istatistiksel güvenilirliğini sağlamak amacıyla analizler 2010 yılı sonrası için yapılmıştır.

Türkiye’de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) sistemi 2002 yılında yürürlüğe konmuş ve buradaki amaç istatistiki verilerin toplanması, değerlendirilmesi açısından Avrupa Birliği (AB) standartlarıyla uyumlu bölgesel analizlerin gerçekleştirilebilmesidir. Bu sistem, Avrupa Birliği’nin NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics) yapısına paralel biçimde oluşturulmuş ve ülkenin bölgesel kalkınma politikalarına ışık tutması amacıyla temel bir coğrafi sınıflandırma çerçevesi de sunmaktadır.

Üç temel düzeyden oluşan İBBS sistemi, Düzey 1 Bölgeleri kapsamında 12 Bölge belirlenmiştir. Düzey 2, bu bölgeleri 26 alt bölgeye ayırmaktadır. Düzey 3 ise ülke genelindeki 81 ili temsil etmektedir. Bu yapı, bölgesel gelişmişlik farklarının izlenmesi, kaynak dağılımının planlanması ve sürdürülebilir kalkınma politikalarının uygulanmasında bilimsel bir altlık oluşturmaktadır. Bu üç sınıflandırma içerisinde Artvin ili, İBBS sisteminde Düzey 1’de TR9 Doğu Karadeniz Bölgesi, düzey 2’de TR90 Trabzon Alt Bölgesi kapsamında yer almaktadır. Düzey 3’te ise, TR901 Artvin İli koduyla yer almaktadır. Artvin, coğrafi olarak Doğu Karadeniz Bölgesi’nin en doğusunda, Gürcistan sınırında yer almakta ve TR90 alt bölgesinin kuzeydoğu ucunu oluşturmaktadır. TR90 alt bölgesi; Artvin (TR901), Rize (TR902), Trabzon (TR903), Giresun (TR904), Ordu (TR905) ve Gümüşhane (TR906) illerinden meydana gelmektedir (TÜİK, 2024a).

Coğrafi konumu itibarıyla Artvin ili Gürcistan ile sınır komşusudur. İlin batısında Rize, doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum illeri yer alırken, kuzeybatıda Karadeniz’e 34 km’lik dar bir kıyı şeridiyle açılmaktadır. Koordinat sistemi içerisinde 40°35’-41°32’ kuzey enlemleri ile 41°07’-42°00’ doğu boylamları arasında yer almaktadır. İl, 7 436 km²’lik alanıyla Türkiye toplam yüzölçümünün yaklaşık %0,9’unu oluşturmaktadır (Bolat, 2020, s. 24).

Bu konum, Artvin’e hem transit geçiş koridoru (Tiflis–Batum–Hopa hattı) özelliği kazandırmış hem de kuzey-güney yönlü topoğrafik bariyerlerin etkisiyle iç kesimlere erişimi sınırlamıştır. Dolayısıyla il mekânsal olarak hem periferik (çevresel) konumda yer almakta hem de sınır ve bağlantıları nedeniyle stratejik bir nitelik taşımaktadır.

1.1. Artvin Yerleşme Tarihi

Artvin ili birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, farklı idari düzenlemelere maruz kalmış bir il özelliği taşımaktadır. Bu durum, ilin Cumhuriyet öncesi nüfus bilgilerine net olarak ulaşmayı güçleştirmiştir. Millî Mücadele Dönemi’nin başlarında İngiliz ve Gürcülerin işgali altında kalmış olan il, 16 Mart 1921 tarihinde Moskova Antlaşması ile Türkiye topraklarına katılmış, dört buçuk ay Ardahan sancağına bağlı kaldıktan sonra, 133 numaralı kanunla 7 Temmuz 1921 tarihinde Artvin sancağı (liva) kurularak, aynı adı taşıyan Artvin şehri de bu sancağın merkezi haline gelmiştir (Çapa, 2022, ss. 12–17; Türkiye Diyanet Vakfı, 2024; Yüçetürk, 2021, s. 135).

Şekil 1, Artvin İlinin Lokasyon Haritası

Kaynak: TÜİK İBBS (Düzey 2) ve idari sınır verileri temel alınarak yazar tarafından ArcGIS ortamında oluşturulmuştur.

Tablo 1. Artvin İlinin 1921–1956 Arası İdari Değişim Tablosu

Yıl	Açıklama
1921	Moskova Antlaşması ile Türkiye'ye katıldı
1924	Sancaklar kaldırıldı, il oldu
1933	Çoruh vilayetine bağlandı
1936	Artvin tekrar vilayet merkezi oldu
1956	İlin adı Artvin olarak değiştirildi. Artvin ilinin merkezi de Artvin oldu

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, Artvin ilinin nüfus yapısı ile kentsel–kırsal ayrışmasını incelemek için TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerinden yararlanılmıştır. Analizler, karşılaştırılabilirliğin sağlanabildiği 2010–2024 dönemi ile sınırlandırılmış; toplam nüfus, cinsiyet, yaş grupları ve nüfus artış hızı gibi temel demografik göstergeler yıllar itibarıyla değerlendirilmiştir.

Kentsel–kırsal ayrışmanın ortaya konulmasında, TÜİK tarafından sunulan grid tabanlı mekânsal veriler kullanılmış; 1 km²'lik gridler üzerinden Artvin il sınırları içindeki yerleşmeler, nüfus yoğunluğu dikkate alınarak kasaba/orta yoğunluklu yerleşmeler ve kırsal alanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Veriler, tanımlayıcı istatistikler ve haritalar CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) yazılımı olan ArcGIS 10.8 kullanılarak hazırlanmıştır. Alan hesaplamaları ise haritalandırılan öğelerin CBS ortamında alanlarının hesaplanması ile elde edilmiştir.

2.1. Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın kavramsal çerçevesinin hazırlanması, veri toplama araçlarının uygulanması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması aşamalarının tamamında etik kurallara uygun hareket edilmiştir. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ANKAD Yayın Kurulu'nun hiçbir sorumluluğu bulunmamaktadır. Tüm sorumluluk yazarlara aittir. Bu çalışmanın ANKAD dışında herhangi bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmediğini taahhüt ederim. Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma için kamu kurum ve kuruluşlarındaki açık erişimdeki veriler kullanılmıştır. Dolayısıyla doküman analizi tekniği uygulandığı için etik kurul izni gerektirmemektedir.

2.2. Artvin’de Nüfusun Tarihsel Seyri :1927–2007 Yılları

Nüfusun klasik tanımı; belirli bir zaman diliminde belirli bir mekânda yaşayan insan sayısını ifade eder. Nüfusun yaş, cinsiyet ve eğitim gibi yapısal özellikleri ile istihdam nitelikleri ve mekândaki dağılışı; o yerin toplumsal dokusu, ekonomik dinamizmi ve gelecek yıllardaki nüfus yapısı hakkında işaretler verebilmektedir. Çalışma sahamız olan Artvin’in nüfusu, özellikle 2010-2024 yılları arasında incelenerek DEGURBA sınıflandırmasıyla kırsal–kentsel yerleşim örüntüsüyle birlikte ele alınmıştır. İlin 1927'den itibaren nüfustaki niceliksel değişim genel hatlarıyla; 2010–2024 dönemi ise DEGURBA sınıflandırması çerçevesinde ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Artvin ilinin nüfus değişimini incelediğimizde, 1927 yılından itibaren toplam nüfus seyrinde dönemsel olarak dalgalanmalarla karakterize olduğu dikkat çekmektedir. İlin yaşamış olduğu idari sınır değişikliklerinin, bazı yıllarda toplam nüfusta keskin farklılıklara yol açtığı belirlenmiş, fakat bu yıllar haricinde ise ilin toplam nüfus değişiminin Türkiye’nin genel nüfus tablosuyla benzerlik gösterdiği; ülkenin genel sosyal, ekonomik ve yönetsel dönüşümleriyle örtüştüğü belirlenmiştir.

Artvin ilinin toplam nüfus yapısını daha yakından incelediğimizde, 1927 yılına ait resmi veriler doğrultusunda yapılan değerlendirmelere göre, düzenli nüfus verilerinin elde edilmesi 28 Ekim 1927 tarihinde gerçekleştirilen Cumhuriyet tarihinin ilk nüfus sayımı ile mümkün olmuştur. TÜİK arşivlerinde yer alan ve T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından 1929'da yayımlanan 1927 Genel Nüfus Sayımı, Fasikül I – Umûmî Nüfûs Tahrîri başlıklı resmî yayına göre; 1927 yılı Artvin ili toplam nüfusun 90.066 kişi olduğu belirlenmiştir (T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü [TCBİUM], 1929 s.3).

Tablo 2. Artvin İlinin Toplam Nüfusu 1927-2007

Yıl	Artvin Nüfusu
1927	90.066
1940	153.273
1950	174.977
1960	196.301
1970	225.869
1980	228.997
1990	212.833
2000	191.934
2007	168.092

Kaynak: TÜİK, 2025

Artvin ili nüfus verileri 1927-1980 yılları arasında bu dönem belirgin bir nüfus artışı ve yoğunlaşma evresi olarak karşımıza çıkmaktadır. İlin 1927’de 90.066 kişi olan toplam nüfusu 1940 yılına gelindiğinde 153.273 kişiye ulaştığı görülmektedir. Özellikle 1940–1970 yılları arasındaki toplam nüfustaki değişimler erken Cumhuriyet döneminden itibaren yüksek doğurganlık, ölümlülüğün görece azalması, sağlık ve kayıt sistemlerindeki iyileşmeler ile birlikte, kırsal nüfus yapısının büyük ölçüde korunmasına bağlı “klasik demografik büyüme” dönemine işaret etmektedir. Sonuç olarak, bahsi geçen dönemde sağlık alanındaki gelişmelerin nüfus artışına yönelik izlenen politikanın yansımaları olarak Artvin’in görece yüksek oranlı bir nüfus büyümesi yaşadığı görülmektedir.

1980 yılında ilin toplam nüfusunun 228.997 kişi olarak belirlenmiş, izleyen dönemlerde ise nüfusun azalma eğilimine girdiği görülmektedir. Bu kırılma 1980 sonrası süreçte ilin net göç verme eğiliminin güçlendiğine ve buna paralel olarak kırsal alanlarda çözülmenin hızlandığına işaret etmektedir.

Bu durum Artvin ilinin 1980 yılı sonrasında başta büyükşehirlere olmak üzere diğer bölgelere göç veren çevresel bir il konumunda olduğunu da göstermektedir. İlin fiziki coğrafi yapısından kaynaklanan dezavantajlar insan faaliyetlerini olumsuz etkilemiş; ekonomik fırsatların yetersizliği ise kırsal çözülmenin hızlanmasında başlıca etken olmuştur.

Mevcut nüfus verilerinin gösterdiği üzere 1927-1980 yılları dönemi, Artvin ili nüfusunun büyümesi ve yerinde yoğunlaşması ile karakterize olduğu bir dönem olarak sayılabilirken, 1980-2007 yılları arası dönem, nüfus kaybının yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu iki dönem arasındaki belirgin farkın ise, Cumhuriyet’in ilk yıllarında uygulanan nüfus artışını destekleyen politikalar ve sağlık hizmetlerindeki gelişmeler birinci dönemde nüfusun artışını sağlamış, ikinci dönemde ise kırsalda yer alan nüfusun kopuşunu hızlandıran, büyükşehirlerin ekonomik çekiciliğiyle bağlantılı, Artvin ilinde belirgin nüfus kaybını gözler önüne seren evre olarak kabul edilebilir.

Tablo 3. Artvin İli 2010-2024 Yılları Arası Toplam Nüfusu, Kadın ve Erkek Nüfus Oranları

Yıl	Toplam	Erkek Nüfusu	Erkek Nüfus oranı (%)	Kadın Nüfusu	Kadın Nüfus Oranı (%)	Cinsiyet Oranı(%)
2010	164.759	82.321	50	82.438	50	99,86
2011	166.394	83.732	50,3	82.662	49,7	101,29
2012	167.082	84.060	50,3	83.022	49,7	101,25
2013	169.334	85.160	50,3	84.174	49,7	101,17
2014	169.674	85.365	50,3	84.309	49,7	101,25
2015	168.370	84.679	50,3	83.691	49,7	101,18
2016	168.068	84.597	50,3	83.471	49,7	101,35
2017	166.143	83.524	50,3	82.619	49,7	101,1
2018	174.010	87.715	50,4	86.295	49,6	101,65
2019	170.875	85.975	50,3	84.900	49,7	101,27
2020	169.501	85.523	50,5	83.978	49,5	101,84
2021	169.543	85.952	50,7	83.591	49,3	102,82
2022	169.403	84.946	50,1	84.457	49,9	100,58
2023	172.356	86.355	50,1	86.001	49,9	100,41
2024	169.280	84.577	50	84.703	50	99,85

Kaynak: TÜİK, 2025

2010–2024 TÜİK. (2024b) Dönem Artvin ili toplam nüfus verileri incelendiğinde, bazı yıllarda dalgalanmalar olmasına rağmen, bahsi geçen yıllar arasında büyük değişimlerin olmadığı fark edilmiştir. Genel olarak, 2010 yılında ilin toplam nüfusu 164.759 kişi iken, 14 yıl sonunda yalnızca %2,7 oranında artarak 2024 yılında 169.280 kişiye ulaştığı tespit edilmiştir. 2010 yılında 164.759 kişi olan nüfusun, sınırlı bir artışla 2014 yılında 169.674'e yükseldiği belirlenirken, 2015, 2016, 2017 yıllarında, üst üste azalmalar yaşanmış; 2017 yılında 166.143 kişiye gerilemiş, nüfus artış hızının ise aynı yıl binde -11,5 olduğu görülmektedir. Nüfusta yaşanan bu gerilemenin hemen ardından dikkat çeken yıl olarak öne çıkan 2018 yılında nüfus artış hızının binde 46,3 yükselmesi ve toplam nüfusun 174.010 kişiye ulaşması, alışılmışın dışında, sert bir sapma olup doğal nüfus artışıyla açıklanamayacak ölçüde demografik bir sıçramaya işaret etmektedir. Dolayısıyla incelenen dönemde 2013, 2018 ve 2023 yılları öne çıkmakta; özellikle 2018 yılında bu sapmanın nedeni veya nedenlerinin araştırılmasını zorunlu kılmaktadır. 2018 yılından hemen sonraki yıla bakıldığında ise yine nüfus artış hızının yeniden binde -18,2 gerilmesi konunun ayrıntılı bir şekilde irdelenmesini güçlü hale getirmiştir.

Doğal nüfus artışının bu denli yüksek bir artış hızını tek başına açıklamakta yetersiz kalacağı kanaatine göre derin bir araştırma sürecine girilmiş ve karşımıza çıkan literatürde ise konuya açıklık getirilmiştir. Kocatepe'nin 2023 yılında yayımlanan "Yeni Bir Göç Türü Olarak Seçim Göçü ve Türk Siyasi Hayatına Etkileri" başlıklı çalışmasında, benzer dönemsellik gösteren demografik sapmaların "seçim göçü" bağlamında ele alındığı görülmektedir. Bahsi geçen çalışmada, 2013 yılında da daha az belirgin olan farklılığın, ancak 2018 yılına gelindiğinde çok daha belirgin hâle gelmesi sonucunda bu tür keskin farklılıkların arka planında, Türkiye'de yerel idarelerin güçlendirilmesi, yerel seçimlerin siyasal ve yönetsel ağırlığının artması ve seçim sürecine hazırlık kapsamında seçmenlerin ikamet adreslerini yeniden düzenleme eğilimlerinin etkili olabileceği açıkça belirtilmiştir. Seçim yılları öncesine rastlayan bu yoğun yer değiştirme ve adres güncelleme süreçlerinin, seçimlerin tamamlanmasının ardından benzer büyüklükte, fakat ters yönde işleyen bir hareketlilikle, hatta uzun dönem ortalama göç düzeylerini de içine alacak biçimde tersine döndüğünden bahsedilmiş, çalışma sahası olan Artvin ilinin Türkiye'de öne çıkan iller arasında olduğundan bahsedilmiştir (Kocatepe, 2023, ss. 80–86).

2018 yılının ardından 2019 yılındaki Artvin'in toplam nüfusu 170.875 kişiye gerilemiş, 3.135 kişilik bir azalma yaşandığı belirlenmiştir. Dolayısıyla 2018 yılında yaşanan bu olağandışı durumu 2019 yılındaki düşüş ve aynı zamanda kadın ve erkek nüfusunun benzer şekilde azalmış olması, belirli bir cinsiyete özgü seçici bir göçten çok, adres değişiklikleri üzerinden gerçekleşen geçici bir yoğunlaşma olduğunu da kanıtlar ölçüdedir. 2018'deki artışın doğal nüfus artışına bağlı kalıcı bir demografik kazanımdan ziyade kısa dönemli idari ve siyasal süreçlerle ilişkili bir sapma olduğunu istatistiksel olarak veriler teyit eder niteliktedir. 2020'de toplam nüfus 169.501'e düşmüş ve 2019'a göre 1.374 kişi gerilemesiyle daha sınırlı sayılabilecek azalma gerçekleşmiştir. 2021'de toplam nüfus ancak 169.543'e yükselmiş; yalnız 2020'ye 42 kişilik son derece sınırlı bir artış gerçekleşirken, 2022'de Artvin'in toplam nüfusu 169.403 kişi , 2023'te 172.356'ya yükselmiş ve 2022'ye kıyasla 2.953 kişilik belirgin bir artış kaydedilmiştir. Nitekim 2023'te ortaya çıkan bu görece güçlü artış, ilk bakışta il nüfusunun yeniden yükseliş trendine girdiği izlenimi yaratsa da bu izlenimin kalıcılığını sorgulamak gerekmektedir. 2024'te toplam nüfus 169.280'e gerilemiş, bir önceki yıla göre 3.076 kişilik bir azalma meydana gelmiştir. Bu değerler, 2023'teki artışın 2018 örneğinde olduğu gibi kalıcı bir nüfus kazanımına dönüşmediğini, aksine kısa süreli bir yoğunlaşma sonrasında yeniden çözülme yaşandığını göstermektedir.

2010–2024 dönemine ait veriler, Artvin'de cinsiyet bileşiminin genel olarak dengeli kaldığını göstermektedir. İncelenen yılların büyük bölümünde erkeklerin toplam nüfus içindeki payı yaklaşık %50,1–50,7, kadınların payı ise %49,3–49,9 aralığında gerçekleşmiş; yalnızca 2010 ve 2024 yıllarında kadın nüfus oranı çok sınırlı bir farkla erkeklerin üzerine çıkmıştır. Bu durum, dönem boyunca küçük dalgalanmalar bulunsun da Artvin nüfusu cinsiyet yapısında belirgin bir dengesizlik değil, uzun vadeli bir denge eğilimi bulunduğuna işaret etmektedir.

Tablo 4. Artvin ili nüfus artış hızı ve Türkiye nüfus artış hızı karşılaştırması 2010–2024

Yıl	Artvin Nüfus Artış Hızı (Binde)	Türkiye Nüfus Artış Hızı (Binde)
2010	-5	15,9
2011	9,9	13,5
2012	4,1	12
2013	13,4	13,7
2014	2	13,3
2015	-7,7	13,4
2016	-1,8	13,5
2017	-11,5	12,4
2018	46,3	14,7
2019	-18,2	13,9
2020	-8,1	5,5
2021	0,2	12,7
2022	-0,8	7,1
2023	17,3	1,1
2024	-18	3,4

Kaynak: TÜİK, 2025

Nüfus artış hızındaki değişimleri açıklamada başlıca rol oynayan faktörler, doğurganlık oranları ile göç dinamikleridir (Arpağ & Bayartan, 2022, s. 1082). İncelenen 2010-2024 yılları arasında Artvin ölçeğinde nüfus artış hızı değerlerini incelediğimizde, demografik görünümün Türkiye genelinin aksine belirgin şekilde ayrıştığı görülmektedir. Artvin’de sık aralıklarla nüfus artış hızının negatife düştüğü, hatta bazı yıllarda daha belirgin gerilemelerin olduğu dikkat çekmektedir. 2010 yılında nüfus artış hızı Artvin ilinde negatif değerde iken Türkiye’de pozitif olduğu görülmektedir. 2011–2014 arasında Artvin’de artış hızının binde 9,9 ile 2 aralığında seyrettiği ve ülke ortalamasına göre düşük ama pozitif bir eğilim gösterdiği; buna karşın 2015, 2016 ve özellikle 2017’de (binde -7,7, -1,8 ve -11,5) nüfus artış hızının yeniden negatife dönmesi, ilin orta vadede net göç veren bir profile sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2.3. DEGURBA (Degree of Urbanisation) sınıflandırması

Kentsel ve kırsal alanlar, çok geniş bir yelpazede yer alan politika yapıcılar, araştırmacılar, ulusal idareler ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan iki temel kavramdır. Bu iki terim, genel kamuoyu tarafından kolaylıkla anlaşılmasına rağmen, uluslararası düzeyde açık ve ortak bir tanıma ulaşmak mümkün olmamıştır. Örneğin BM, kentlere, kentsel alanlara ve kırsal alanlara ilişkin veriler yayımlamaktadır; ancak bu veriler neredeyse tamamen ülkelerin kendi ulusal tanımlarına dayanmaktadır. BM ilke ve tavsiyelerinde, dünyadaki kentsel ve kırsal alanların farklı özellikleri nedeniyle küresel bir tanımın mümkün olmadığı belirtilmekte, ayrıca bu alanlara ilişkin veri bulmanın güçlüğüne dikkat çekilmektedir.

Yeni “Degree of Urbanisation” yaklaşımı, veri bulunabilirliği ile ortak bir tanım eksikliği biçiminde ortaya çıkan bu iki yönlü soruna bir çözüm sunmaktadır. Bu yeni Degree of Urbanisation (DEGURBA) yaklaşımı, aynı zamanda OECD ile yakın iş birliği içinde geliştirilen yeni, uyumlaştırılmış bir kent tanımını da ortaya koymaktadır. Daha önce uluslararası veri derlemeleri büyük ölçüde ulusal tanımlara dayanmak zorundayken, bu yeni uyumlaştırılmış tanım, büyük kentlerin ülkeler arasında karşılaştırılabilir ve tutarlı bir biçimde tanımlanmasını mümkün kılmaktadır.

2014 itibarıyla OECD ülkeleri üzerinden uluslararasılaştırılan yöntem, Meksika, Kanada, Japonya ve Şili gibi ülkelerde de uygulanmış; 2015 sonrası ise Birleşmiş Milletler İstatistik Komisyonu tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) kapsamında önerilen küresel standartlardan biri haline gelmiştir

DEGURBA (Degree of Urbanisation), yerleşim yerlerini nüfus yoğunluğu ve nüfus büyüklüğü temelinde sınıflandırarak şehirselleşmiş, yarı-şehirselleşmiş (kasaba/banliyö) ve kırsal kategorilere ayırmayı

amaçlayan uluslararası bir metodolojidir. Bu sistem, idari sınırlardan bağımsız olarak coğrafi analiz yapılmasını mümkün kılmakta ve ülkeler arası karşılaştırılabilirliği artırılmaktadır

DEGURBA sınıflaması, 1 km x1 km (1 km²) grid tabanlı veri yapısı kullanılarak oluşturulur. Bu yapı sayesinde, yerleşim alanları idari sınıflamalardan bağımsız olarak nüfus yoğunluğu ve yerleşim biçimine göre objektif biçimde analiz edilebilmektedir.

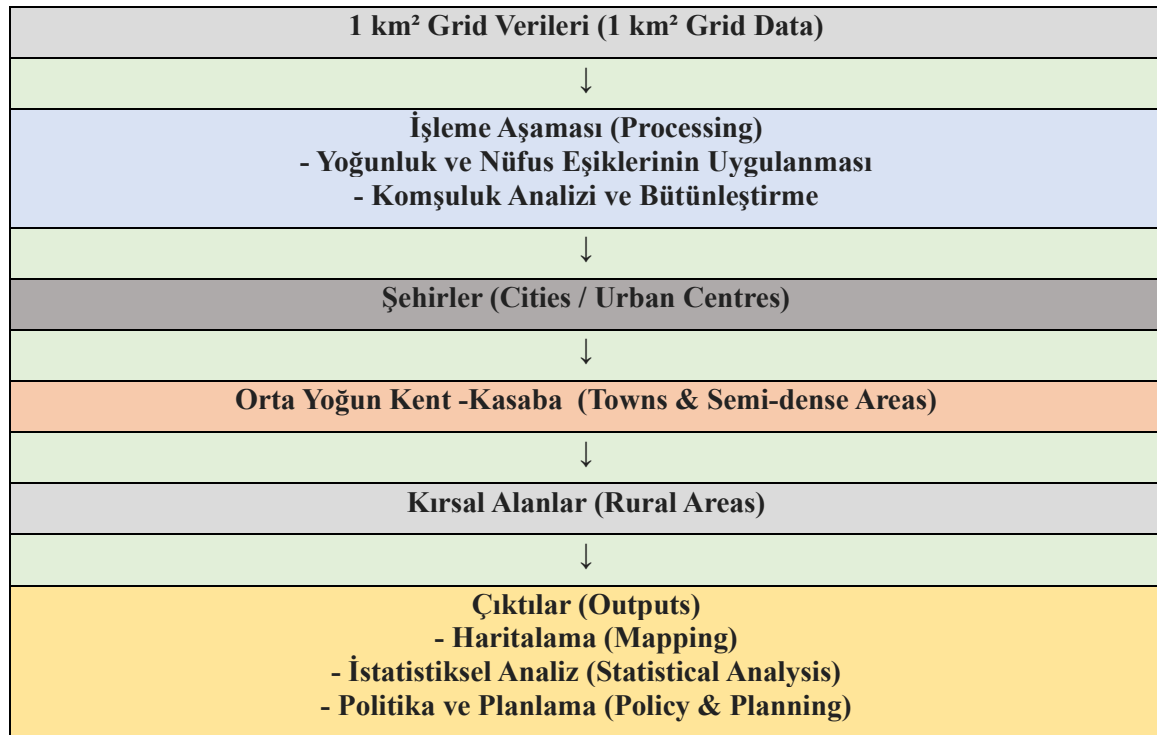
DEGURBA, kentsel ve kırsal alanlara ilişkin yıllık verilerin Birleşmiş Milletler'e sunulmasında da kullanılabilir. Bugüne kadar bu tür alanlara ait yıllık verilerin temini güç olmuş, ayrıca mevcut veriler çok farklı kentsel-kırsal sınıflandırmalara dayandığı için karşılaştırılabilirlik çoğu zaman zayıf kalmıştır (Eurostat, 2021).

DEGURBA'nın en temel avantajı, geleneksel şehir-kır ayrımını aşarak, nüfus yoğunluğu ve yerleşim sürekliliği gibi objektif ve ölçülebilir kriterlere dayanan bir sınıflama sistemi sunmasıdır. Aynı zamanda toplumsal analizlerin de daha hassas yapılmasına olanak tanır. Örneğin, yaşlanma oranları, çocuk nüfus oranı, kadın-erkek dengesi gibi göstergeler kırsal alanlar ile şehirler arasında ciddi farklılıklar gösterebilir. Türkiye'nin kuzeydoğusunda olduğu gibi, kırsal alanların hızla yaşlandığı coğrafyalarda, sağlık, sosyal güvenlik ve yaşlı bakım politikaları için DEGURBA sınıflaması veri temelli stratejiler oluşturmak açısından önemlidir

Her yerleşim birimi sosyo-ekonomik fırsatlara erişiminde benzer şartlara sahip değildir. DEGURBA metodolojisi, bu eşitsizlikleri ortaya somut biçimde haritalamaya olanak sağlayarak, kamusal müdahale gereksinimini mekânsal olarak görünür kılabilir, sonuç olarak da sosyal yardım, istihdam teşviki, eğitim altyapısı gibi politikalar hedefe odaklanarak yeniden şekillendirilebilir

DEGURBA, klasik şehir-kır ayrımının aksine daha hassas oluşturulmuş grid tabanlı veriye dayalı, saydam ve dinamik bir mekânsal sınıflama sistemi sunarken, demografik dönüşüm, göç, bölgesel eşitsizlik, eğitim ve sağlık gibi alanlardaki politikaların daha etkin ve adil biçimde tasarlanabilmesi son derece önemlidir.

Şekil 2. DEGURBA Metodolojisi Kapsamında 1 Km² Izgara Nüfus Verilerinin İşlenmesi ve Yerleşim Sınıflarının Türetilmesine Yönelik Kavramsal İş Akışı

Kaynak: Eurostat tarafından geliştirilen Degree of Urbanisation (DEGURBA) metodolojisi temel alınarak yazar tarafından yeniden yapılandırılmış ve görselleştirilmiştir.

Grid bazlı verilerin her birinin sahip olduğu nüfus miktarı, grid alan büyüklüğü 1 km² olduğundan aynı zamanda nüfus yoğunluğunu (1 km² başına düşen kişi sayısı) temsil etmektedir. Grid tabanlı bu veriler kullanılarak, komşu gridlerle bütünlük oluşturacak şekilde ve DEGURBA kategorisi eşik değerleri dikkate alınarak analiz edilmiştir. Analiz edilirken tek başına nüfus miktarı değil, coğrafi dağılım, yoğunluk, yerleşim deseni birlikte değerlendirilmiştir. Ancak nüfus miktarı eşikleri sınıflandırmanın en temel eşik değerini oluşturmaktadır. Bu verilerin CBS ortamında grid tabanlı analiz edilmesiyle DEGURBA sınıflandırmasının üç ana kategorisi olan şehirler, kasabalar ve banliyöler (orta yoğunluklu alanlar) ve kırsal alanlar oluşturulmuştur.

Şehirsel Alanlar sınıfında en az 300 olmak üzere yoğunluğu 1500 kişi/km² yoğunluğa sahip olması ve bu gridlerin bütünleştirildiğinde sürekli kentsel alanların en az 50.000 nüfusa sahip olması

Kasaba (Banliyö) Alanları sınıfında gridlerin en az 300 kişi/km² yoğunluğa sahip olması ve bu gridlerin bütünleştirildiğinde yerleşim alanların en az 5000 nüfusa sahip olması

Kırsal Alanlar sınıfında ise, şehir ve kasaba alanları haricinde kalan tüm alanlar yani çoğunlukla 300 kişi/km² yoğunluğun altında ve 300 kişi/km² yoğunluğa sahip gridler bütünleştirildiğinde 5000 nüfusun altında kaldığı tüm alanlar

DEGURBA sınıflandırmasında yer alan “towns and suburbs (intermediate density areas)” kategorisi “kasabalar ve orta yoğunluklu kentsel alanlar”, “rural areas” kategorisi ise “kırsal alanlar” olarak adlandırılmış ve TÜİK tarafından sağlanan “Orta Yoğun Kent” ve “Kır” kodlarıyla eşleştirilmiştir. Haritalar CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) yazılımı olan ArcGIS 10.8 kullanılarak hazırlanmıştır. Alan hesaplamaları ise haritalandırılan öğelerin CBS ortamında alanlarının hesaplanması ile elde edilmiştir. Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından geliştirilmiş bir yerleşim yeri sınıflandırma sistemi olan DEGURBA'nın (Degree of Urbanisation) grid bazlı istatistik verilerini ülkemizde TÜİK üretmektedir. Bu çalışmada kullanılan DEGURBA grid temelli kentsel-kırsal sınıflandırma verileri, TÜİK'ten temin edilen 2023 yılına ait özel veri setine (1 km²'lik grid detayında 5429 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinde yer alan “istatistikî gizlilik” ilkesi ile “Gizli Veriler” kenar başlıklı 13'üncü maddesi hükümlerine) titizlikle riayet edilmektedir. Bu çerçevede, veri üzerinde gerekli gizlilik uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2023).

Artvin iline ait DEGURBA grid bazlı vektör verileri elde edilmiştir. Gridlerin her biri 1 km² alanda: nüfus miktarı, nüfus yoğunluğu, kadın-erkek nüfus miktarı ve oranı, 0-14/15-64/+65+ yaş nüfus miktarı ve oranı, okuryazar oranı ve eğitim süresi verilerini içermektedir.

DEGURBA verileri CBS ortamında analiz edilip, ana kategoriler belirlendikten sonra çalışma kapsamında yer alan il bazında ana kategoriler Harita 1 ve nüfus yoğunlukları, Harita 2 ile haritalandırılmış ve tüm özniteliklere ait alan hesapları yapılmıştır.

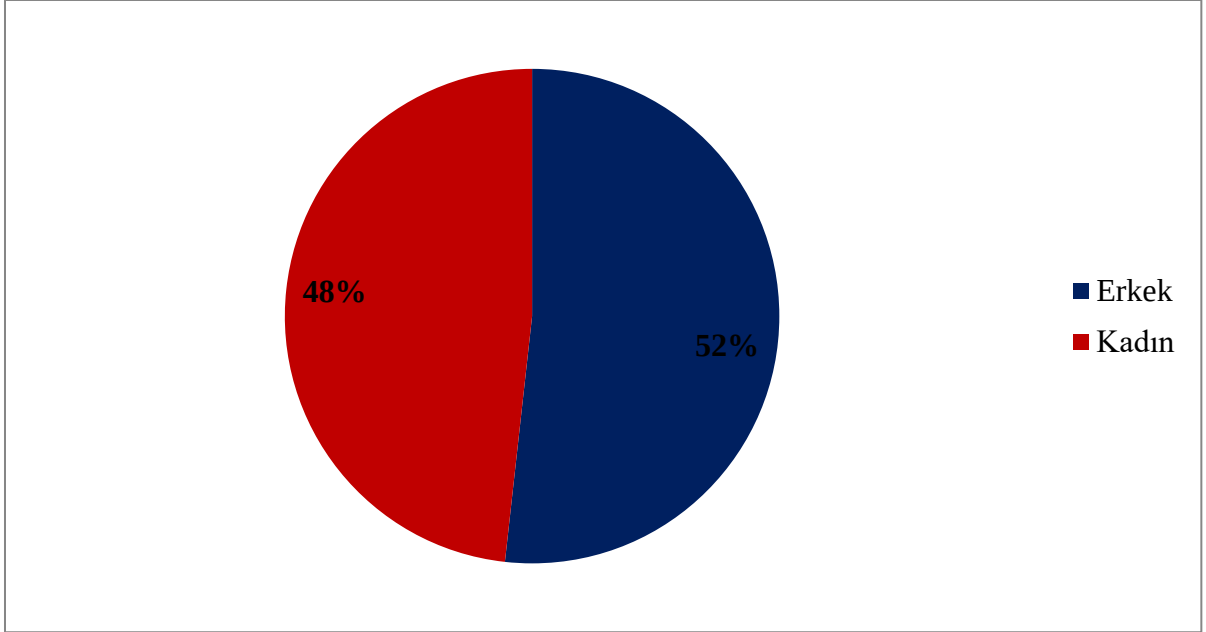
Tablo 5. Artvin İlinde DEGURBA Kırsal Sınıfına Ait Temel Demografik ve Eğitim Göstergeleri, 2023.

KIRSAL (Rural)	ARTVİN
Toplam Nüfusu	71.198
Ortalama Nüfus Yoğunluğu (1km ²)	59,38
Erkek Nüfusu	36.678
Erkek Nüfus Oranı (%)	51,75
Kadın Nüfusu	34.520
Kadın Nüfus Oranı (%)	48,24
0-14 Yaş Nüfusu	6.832
0-14 Yaş Nüfus Oranı (%)	8,26
15-64 Yaş Nüfusu	42.635
15-64 Yaş Nüfus Oranı (%)	60,64
65 + Yaş Nüfusu	17.713
65 + Yaş Nüfus Oranı (%)	33,22
Ortalama Okuryazar Oranı (%)	95,73
Ortalama Eğitim Süresi (Yıl)	7,65

Kaynak: TÜİK, 2023

TÜİK'ten elde edilen DEGURBA veri setlerine göre oluşturulmuş veri setlerine göre, Artvin ilinin kırsal alanlarında yaşayan insan sayısı 71.198 kişi, ortalama nüfus yoğunluğu ise 1 km²'de 59,38 kişi tespit edilmiştir.

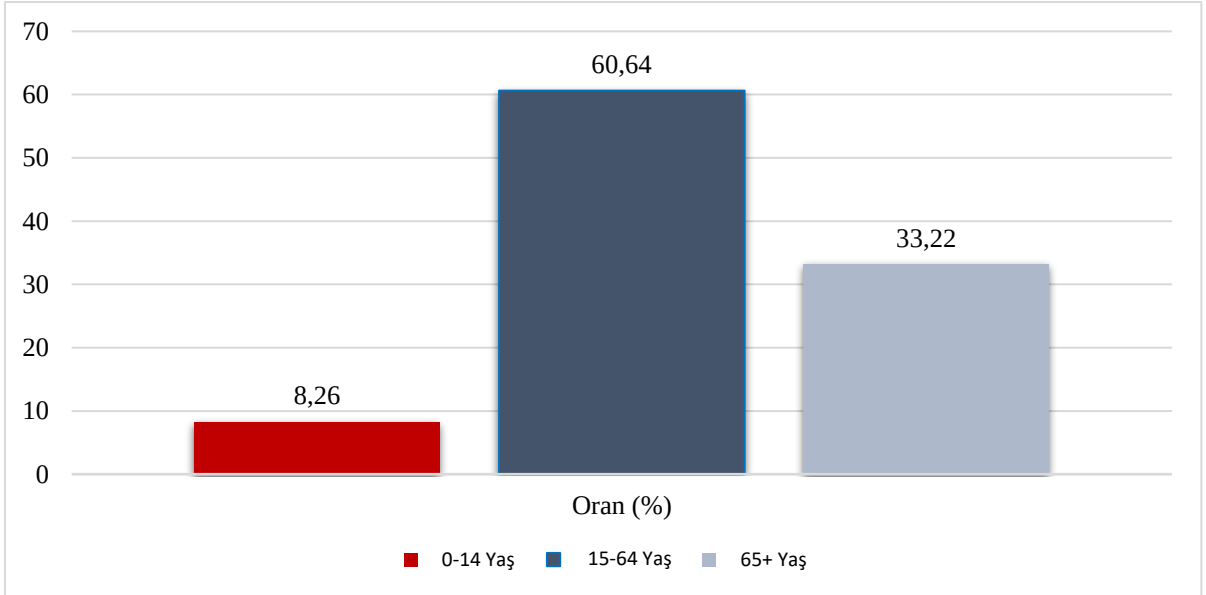
Şekil 3. Artvin ilinde DEGURBA kırsal sınıfına ait cinsiyet oranları, 2023

Kaynak: TÜİK, 2023

Kırsal alanda nüfusun cinsiyet yapısı incelendiğinde, erkek nüfus oranının %51,75, kadın nüfus oranının ise %48,24 olduğu belirlenmiştir. Kırsal alanda erkek nüfus oranının kadın nüfus oranına göre biraz daha yüksek olması, kırsal istihdam yapısı hakkında ipucu vermektedir.

Şekil 4. Artvin ilinde DEGURBA kırsal sınıfına ait geniş aralıklı yaş grupları oranları, 2023

Kaynak: TÜİK, 2023

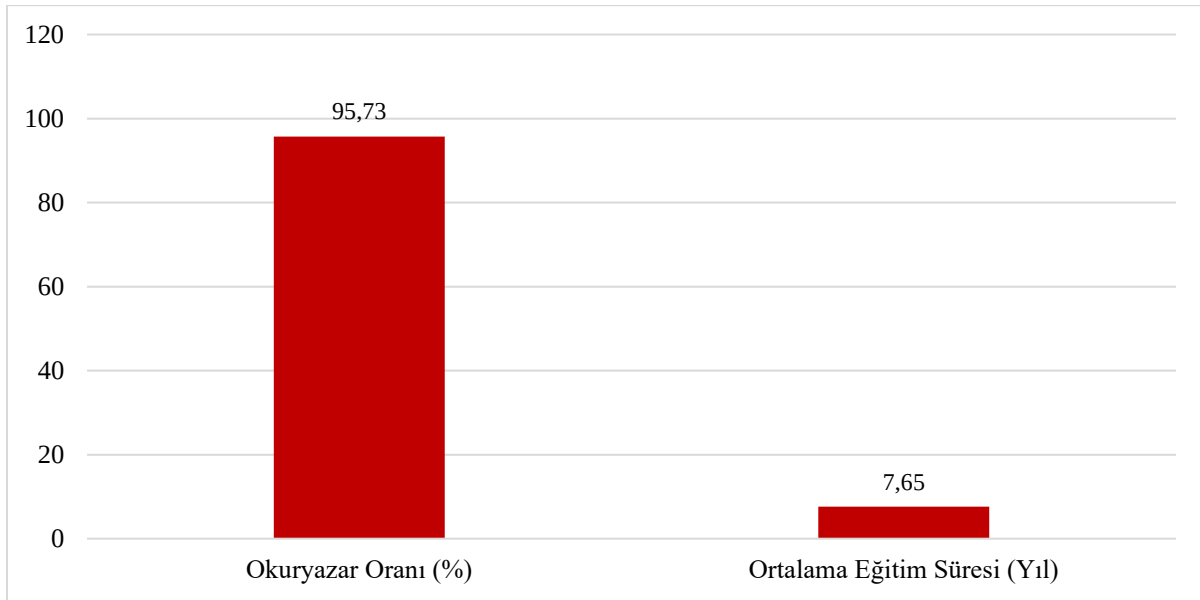
Kırsal alanda 0–14 yaş grubu oranının sadece %8,26 olduğu belirlenmiştir. Geniş aralıklı yaş grubu oranları değerlendirmesinde en düşük yaş grubu olarak karşımıza çıkmaktadır. 15–64 yaş oranı %60,64. Çalışma çağındaki nüfus çoğunlukta; kısa vadede işgücü devam edebilir, fakat uzun vadede aktif nüfus oranına sahip halka zayıflayabilir. Çocuk nüfus oranının düşük olması, aktif nüfus oranının ilerleyen

yıllarda yaşlı nüfus halkasına akacağı dikkate alınır, nüfusun kırsal alanda giderek yaşlanacağı gerçeğini de gözler önüne sermektedir.

Diğer bir yaş grubu ise kırsal alanda 65+ yaş oranı %33,22 kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Üç kişiden birinin 65 yaş ve üzeri olması, kırsal Artvin'in ileri derecede yaşlanmış bir nüfus yapısına sahip olduğunu net biçimde ortaya koyuyor. Bu, sosyal yardım, sağlık hizmetleri ve bakım yükünün kırsal alanda çok yüksek olduğu anlamına geliyor.

Aslında Türkiye'nin giderek yaşlanan nüfus yapısına Artvin kırsal alanı minimal örnek teşkil etmektedir. Yakar ve Özgür'ün (2022) çalışmasında; konuya dikkat çekilmiş, Türkiye nüfusu içerisinde yaşlı nüfusun üç kat daha artmış olmasından bahsedilerek aynı zamanda bahsi geçen çalışmada “*Türkiye’de kırsal karakterli ve az nüfuslu ilçeler, yapısal yaşlanmanın ileri aşamasındadır. Gelecekte buralarda yaşlanma daha da derinleşecek ve bir dizi karmaşık zorlukla karşı karşıya kalınacaktır*” ifadesiyle, demografik kırılganlığa dikkat çekmişlerdir (Yakar & Özgür, 2022, s. 243-248). Artvin'in sarp topografyası ve ulaşım zorlukları bu genel örüntüyle büyük ölçüde örtüşmektedir.

Şekil 5. Artvin ilinde DEGURBA kırsal sınıfına ait eğitim göstergesi (okuryazar oranı-ortalama eğitim süresi) 2023

Kaynak: TÜİK, 2023

Şekil 5’te görüldüğü üzere, Artvin kırsalında %95,73 gibi yüksek bir okuryazarlık düzeyine rağmen, ortalama eğitim süresinin ancak ilköğretim kademesiyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu durum, Artvin kırsal alanında eğitim erişimine ulaşma konusunda avantaj sahibi iken, eğitimin yüksek kademelere ulaşmasına ve devamlılığın sağlanmasındaki zayıflığı da gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak, Artvin kırsalında eğitim düzeyi ve nitelikli iş gücü birikiminin sınırlı kaldığını söylemek mümkündür. Ayrıca nüfus bileşimi içinde payı oldukça yüksek olan yaşlı nüfus oranına dikkat çekecek olursak, geçmiş dönemlerde kısıtlı eğitim imkânlarına sahip olması kısa öğrenim süresinin belirleyicisi olabilir.

Tablo 6. Artvin ilinde DEGURBA Kasaba Sınıfına Ait Temel Demografik ve Eğitim Göstergeleri, 2023.

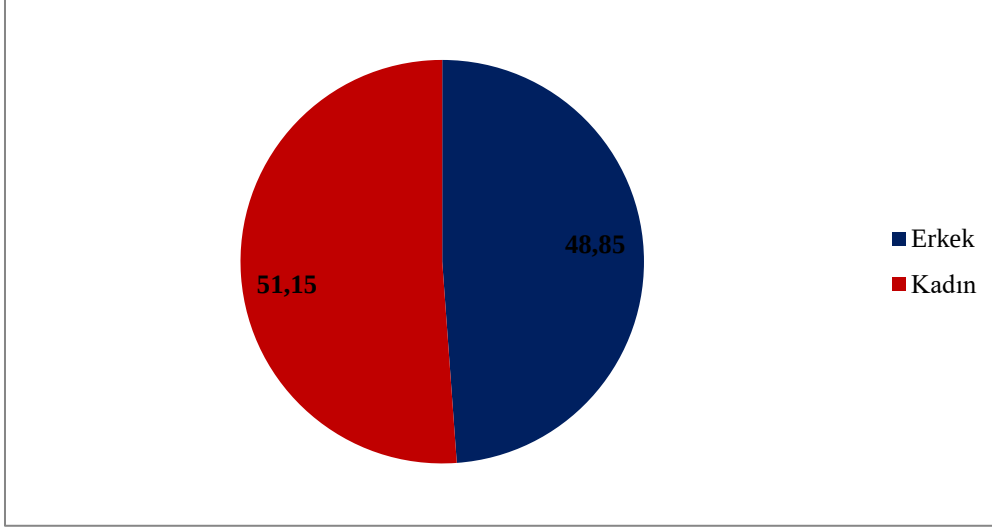
Kasaba	Artvin
Toplam Nüfusu	97.981
Ortalama Nüfus Yoğunluğu (1km ²)	2.041,25
Erkek Nüfusu	47.862
Erkek Nüfus Oranı (%)	48,85
Kadın Nüfusu	50.119
Kadın Nüfus Oranı (%)	51,15
0-14 Yaş Nüfusu	18.741
0-14 Yaş Nüfus Oranı (%)	19,10
15-64 Yaş Nüfusu	69.152
15-64 Yaş Nüfus Oranı (%)	70,58

65 + Yaş Nüfusu	10.087
65 + Yaş Nüfus Oranı (%)	10.28
Ortalama Okuryazar Oranı (%)	98,40
Ortalama Eğitim Süresi (Yıl)	10,05

Kaynak: TÜİK, 2023

Artvin ili için DEGURBA kasaba alanlarında, toplam nüfus 97.980 kişidir ve buna bağlı olarak nüfus yoğunluğu 2.041 kişi/km² olarak hesaplanmıştır. Kırsal alandaki nüfus yoğunluğuna göre oldukça yüksek bir yoğunluğa sahip olduğu da söylenebilir.

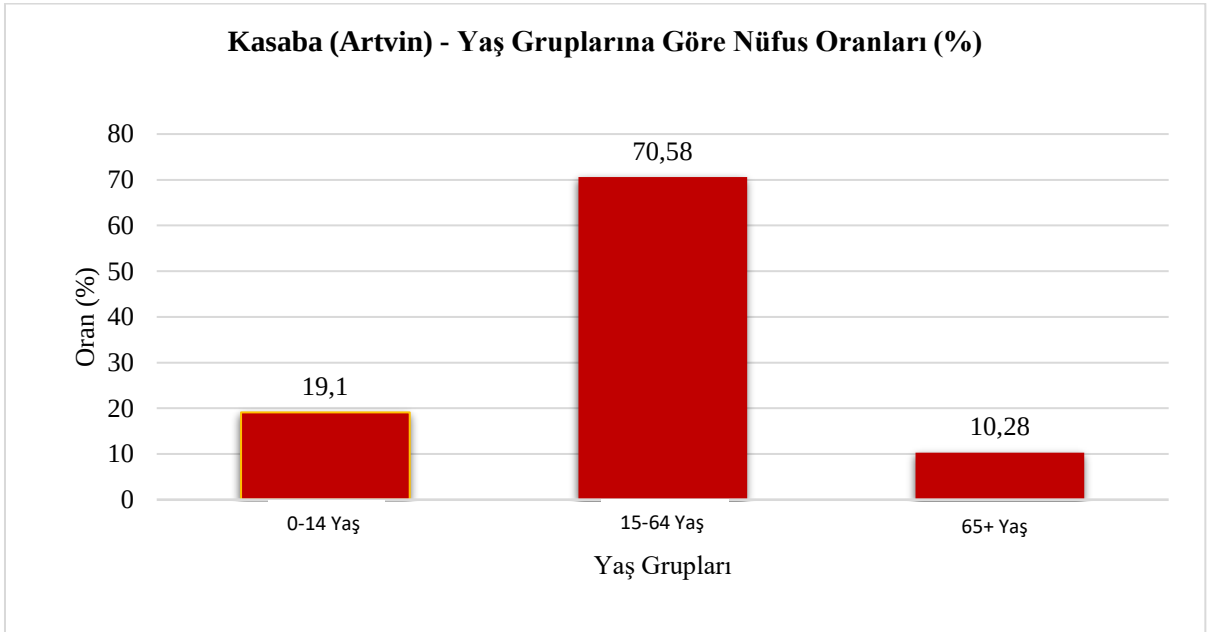
Şekil 6. Artvin İli Kasaba Alanlarında Cinsiyete Göre Nüfus Oranları

Kaynak: TÜİK, 2023

Toplam nüfus içinde erkek nüfus oranının %48,85 olması ve kadın nüfus oranının %51,15'e sahip olması, kentsel alanda erkek nüfusun göç etmesi durumunu akla getirmektedir.

Şekil 7. Artvin kasaba alanlarında yaş gruplarına göre nüfus oranları

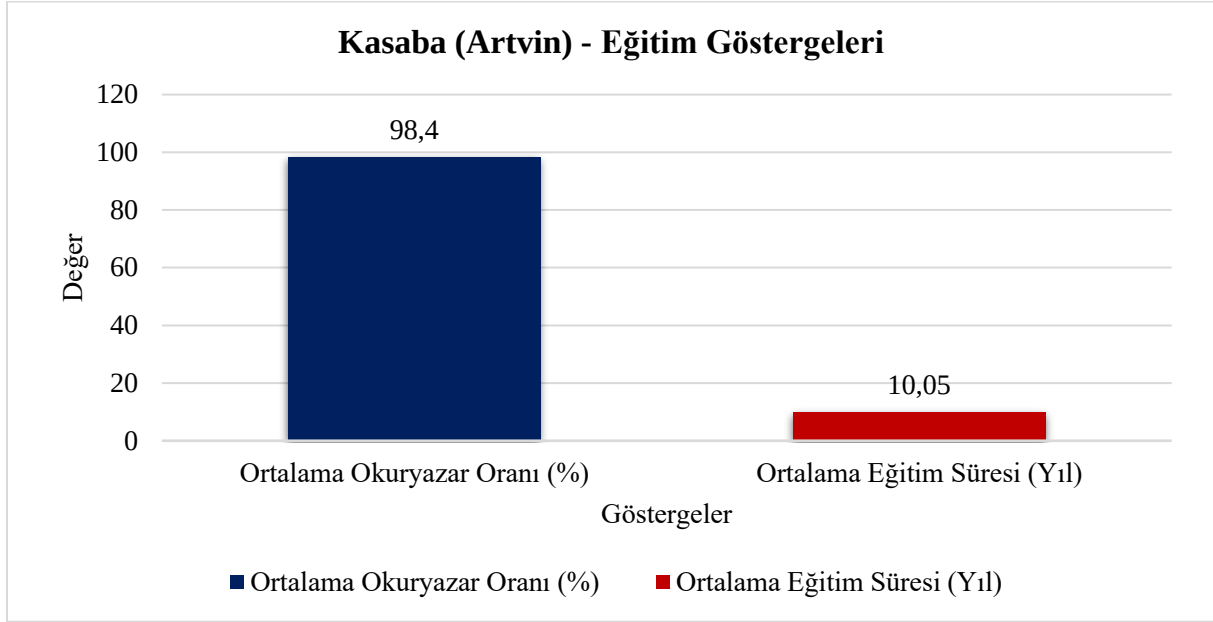

Kaynak: TÜİK, 2023

DEGURBA sınıflandırmasına göre kasaba alanlarında geniş yaş grubu ayrımına göre, 15–64 yaş grubunun %70,6 olduğu belirlenmiştir. Grafikte en yüksek sütunun oluşturulması, kasabanın demografik

profilinin aktif nüfusun lehine olduğunu, buna karşılık 0–14 yaş grubunun %19,1’lik pay ile daha dar bir genç nüfus tabanına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Kasaba alanlarında 65+ yaş grubunun %10,28’lik oranı, yaşlı nüfusun varlığına dikkat çekmektedir. Grafikteki dağılım; en büyük payı çalışma çağındaki nüfusun oluşturduğunu, çocuk nüfusun görece dar olduğunu ve yaşlı nüfusun ilerleyen yıllarda artış eğilimi göstereceğini ortaya koymaktadır.

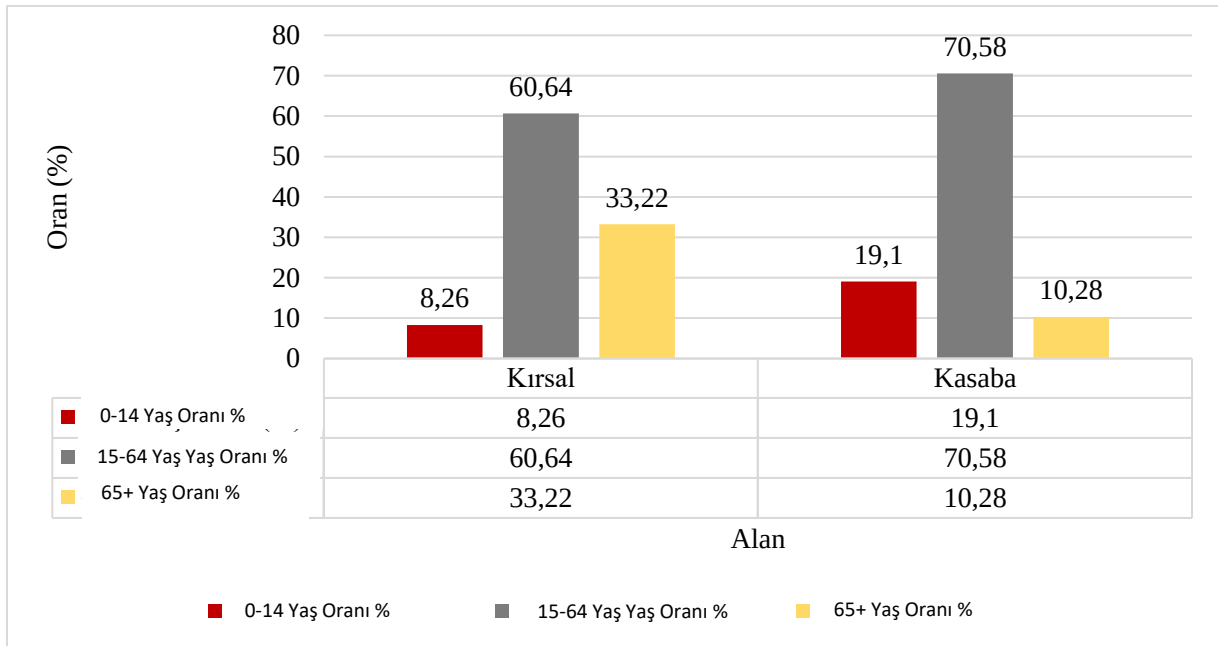
Şekil 8. Artvin kasaba alanlarında okuryazarlık ve ortalama eğitim süresi

Kaynak: TÜİK, 2023

Okuryazar nüfus oranının %98,40 gibi çok yüksek bir seviyede olması ve ortalama eğitim süresinin 10,05 yıl olması, kasaba yerleşmelerinde ortaöğretim düzeyine yaklaşan bir eğitim birikiminin varlığına işaret etmektedir. Grafik, kasaba nüfusunun hem insan sermayesi açısından görece güçlü hem de çalışma çağındaki nüfusun ağırlığı nedeniyle istihdam, hizmet sektörü talebi açısından kırsal alanlara göre daha pozitif sosyo-demografik yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

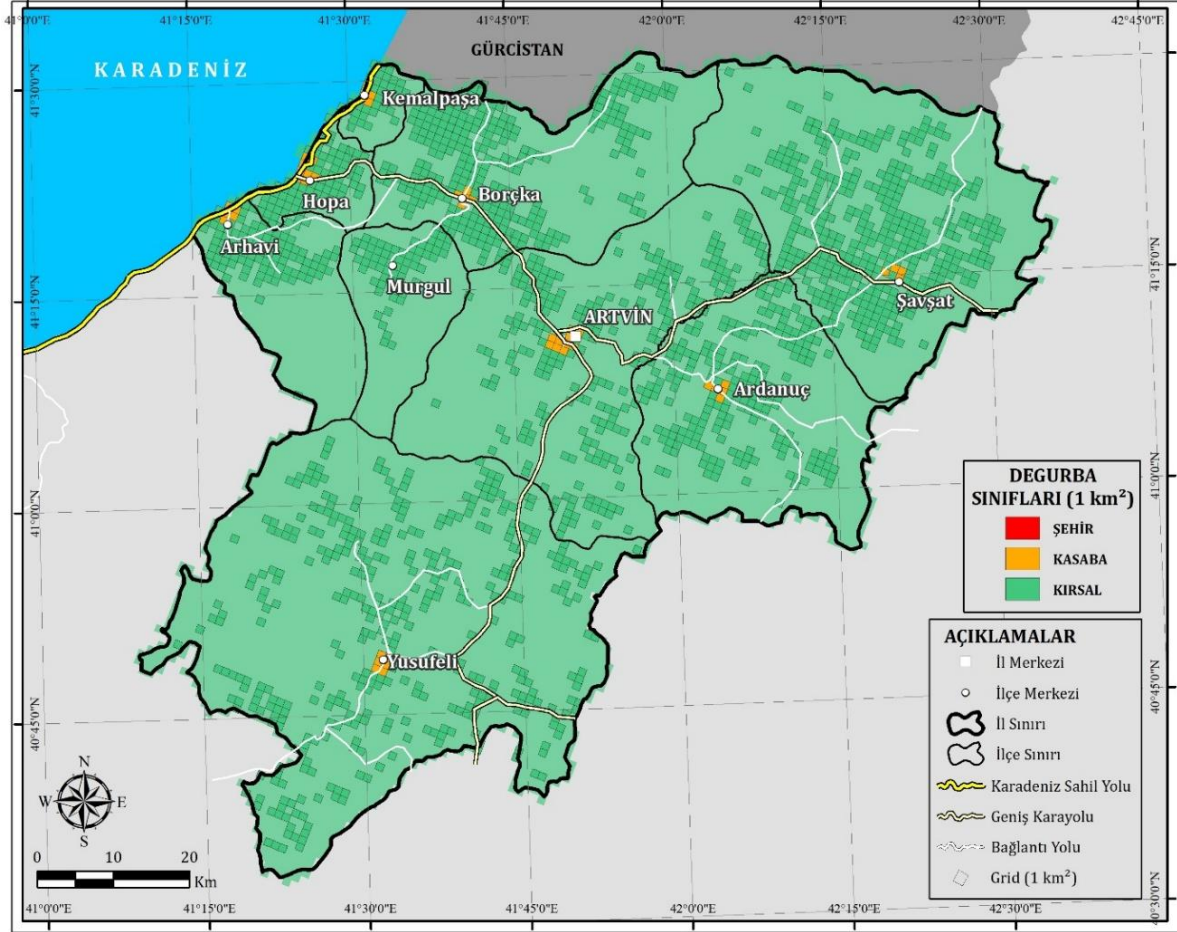
Şekil 9. Artvin’de kasaba ve kırsal alanların demografik yapısının karşılaştırılması

Kaynak: TÜİK, 2023

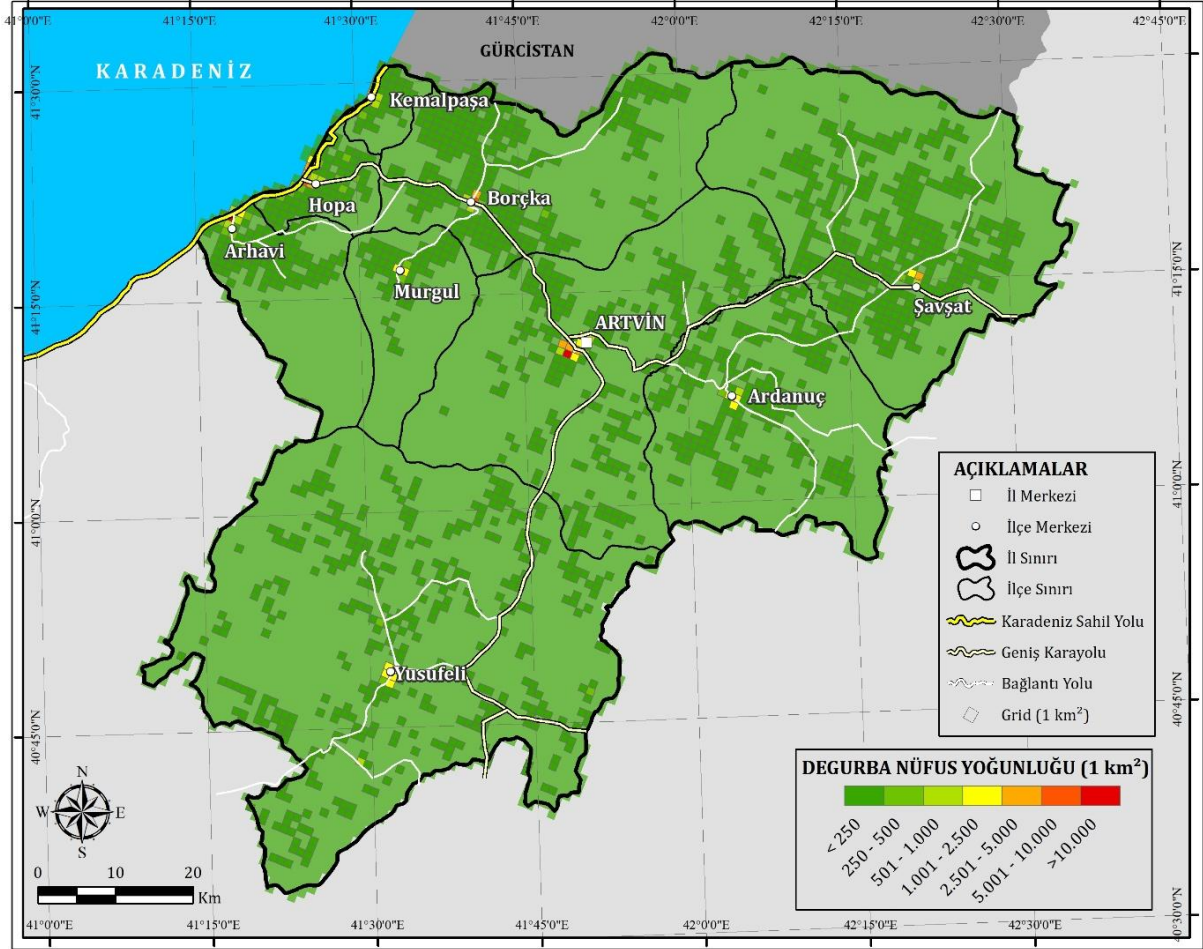
DEGURBA sınıflandırmasına göre Artvin'de kasaba ve kırsal alanların yaş grupları belirgin biçimde ayrılmaktadır. Kırsal alanda 0–14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payı %8,26'ya kadar düşerken, 65 yaş ve üzeri grubun oranı %33,22'ye yükselmekte; buna karşılık kasaba niteliğindeki alanlarda çocuk nüfus oranı %19,1'e, 15–64 yaş çalışma çağındaki nüfus oranı ise %70,58'e çıkmakta, yaşlı nüfus oranı %10,28'e gerilemektedir. Dolayısıyla Artvin'de genç nüfusun ya da teknik anlamda aktif nüfusun yerleşim yeri olarak, kasaba alanlarını çoğunlukla tercih ettiği, buna karşın yaşlı nüfusun ise; daha çok kırsal alanlarda yaşadığı söylenebilmektedir.

Harita 1. Artvin İli DEGURBA sınıflandırması ile nüfusun dağılışı, 2023

Kaynak: TÜİK, 2023

Harita 1 incelendiğinde, 1 km²'lik gridler üzerinden Artvin iline uygulanması sonucunda, Artvin ili genelinde yoğun kentsel alanın bulunmadığı görülmekte, kırmızı rengin, “şehir” sınıfına ait gridlerin yer almadığı dikkat çekmektedir. Artvin ilinde, kentsel hiyerarşinin en üst basamağını oluşturan DEGURBA sınıflandırmasına göre, kasabaların ve orta yoğunluklu kentsel alanların temsil edildiği haritadan anlaşılmaktadır. Haritada kasaba gridlerini temsil etmesi açısından turuncu renk seçilmiş, başta Artvin kent merkezi, Hopa, Arhavi, Borçka, Kemalpaşa, Şavşat, Ardanuç ve Yusufeli ilçe merkezleri çevresinde oldukça dar bir alanda küçük kareler oluşturduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu alanların Karadeniz sahil yolu ve Çoruh Vadisi boyunca ve ona bağlanan ana ulaşım akslarını takip eden lineer bir diziliş sergilediği de söylenebilir. Haritada yeşil renk kırsal grid alanlarını temsil etmektedir. Değerlendirecek olursak, yeşil rengin baskın olduğunu ve dolayısıyla kırsal alanların varlığının Artvin ilinde dikkat çeken paya sahip olduğunu görürüz.

Harita 2. Artvin İli DEGURBA sınıflandırması ile nüfus yoğunluğu, 2023**Kaynak:** TÜİK, 2023

DEGURBA'ya göre 1 km² grid bazında hazırlanan nüfus yoğunluğu haritası, Artvin'in genelinde düşük yoğunluklu ve seyrek yerleşmeli bir yapı sergilediğini açıkça gösteriyor. İl yüzölçümünün büyük kısmında nüfus yoğunluğunun 250 kişi/km²'nin altında veya 250–500 kişi/km² bandında seyrettiği, dolayısıyla kırsal karakterin hem alansal hem de demografik olarak baskın olduğu görülmektedir.

3. SONUÇ

Çalışmada 2010–2024 dönemini kapsayan ADNKS verileri ve 2023 yılına ait grid tabanlı kentsel–kırsal sınıflandırma yaklaşımı birlikte analiz edilmiştir. Artvin'in hem nüfus büyüklüğü hem de mekânsal yerleşim deseni birlikte değerlendirildiğinde, ilin demografik büyüklüğünün sınırlı olduğu tespit edilmiştir. DEGURBA sınıflamasına göre il sınırları içinde “yoğun kentsel alan (şehir)” birimi bulunmadığı belirlenmiştir. Bu durum, ilin yerleşim sisteminde nüfusun güçlü biçimde toplandığı kentsel çekirdeğinin oluşmadığını göstermektedir. İlin yerleşim hiyerarşisinin en üst basamağını kasabalar veya orta yoğunluklu kentsel alanlar oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, ildeki kentsel yapı daha küçük ya da orta ölçekli yerleşmeler üzerinden şekillenmektedir. Bu durum nüfusun sahada dağınık yerleşim örüntüsüne sahip olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede DEGURBA temelli sınıflandırmada Artvin ilinde kırsal alanların baskın varlığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla Artvin'de nüfusun mekânsal dağılışı DEGURBA sınıflandırmasına göre, yüksek yoğunluklu bir merkez etrafında toplanmayan, parçalı, dağınık yerleşim düzeni ile karakterize olmaktadır. Bu mekânsal dağılışı, Artvin ilinde planlama ve kamusal hizmetlerin yüksek yoğunluklu tek merkez üzerinden değil, parçalı, dağınık yerleşim düzeni gerçekliğine uygun planlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durumda hizmet sektöründe mekânsal adaletin sağlanması açısından, uydu birimler, gezici hizmet modelleri ve mikro merkezler üzerinden çok odaklı bir hizmet ağı kurgulanmalıdır.

Artvin, Türkiye’de gözlenen yaşlanma sürecinin mekânsal olarak net örneklerinden birini oluşturmaktadır. Kırsal alanlardaki yaşlı nüfusun dikkat çeken oranı, sadece demografik bir gösterge değil, sosyal ve politik alanlarda yeni düzenlemeleri acil ve zorunlu kılan bir durumdur. Özellikle yaşlı nüfusun gereksinimlerini merkeze alan, kentsel ve kırsal alanlar arasındaki yaşamsal konfor farklılıklarını en aza indirmeyi hedefleyen bütüncül bir planlama benimsenmelidir. Bununla birlikte, genç nüfusun kırsal alanlardan dışarı yönelen göçünün sınırlandırılması için eğitim, sağlık, istihdam olanaklarının iyileştirilmesi, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik politikaların birlikte yürütülmesi gereklidir.

Çalışma, ileride farklı yıllara ait DEGURBA katmanlarının ve ayrıntılı göç verilerinin de dâhil edildiği, çok ölçekli demografik analizler için bir başlangıç zemini sunmaktadır. Güçlü bir araç işlevi gören, DEGURBA metodolojisiyle üretilen bu tür haritalar hem yerel yönetimler hem de ulusal planlayıcılar için karar alma süreçlerini bilimsel zemine oturtan, geleneksel idari sınıflamaların ötesine geçerek yerleşim birimlerinin gerçek fonksiyonel yapısını ortaya koyan, uluslararası arenada karşılaştırılabilirliği ile tutarlılığı yüksek bir mekânsal referans çerçevesi sunmaktadır. Artvin özelinde DEGURBA’ya göre ‘şehir’ statüsünde bir yerleşim biriminin bulunmaması, ilin gelişimine yönelik politikaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Arpağ, S., & Bayartan, M. (2022). Savur ilçesi’nin Cumhuriyet dönemi nüfus gelişimi ve nüfusun özellikleri. *Turkish Studies – Social Sciences*, 17(6), 1075–1092. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.62844>
- Bolat, F. (2020). *Artvin kenti ve yakın çevresinde biyotop haritalama ve peyzaj analizi* (Yayımlanmamış Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa).
- Çapa, M. (2022). Millî mücadele döneminde Artvin. In A. Sarı (Ed.), *Türkiye Cumhuriyeti’nin 100. yılında Artvin* (ss. 1–22). Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları. <https://doi.org/10.53478/tuba.978-625-8352-68-9.ch01>
- Eurostat. (2021). *Applying the degree of urbanisation (DEGURBA): A methodological manual to define cities, towns and rural areas for international comparisons* (2021 ed.). Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2785/706535>
- Göney, S. (2017). *Şehir coğrafyası I*. (M. Bayartan, Ed.). Beta Yayınları.
- Özçağlar, A. (2005). Türkiye’de mülki idare bölümlerinin idari coğrafya analizi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3(1), 1–25.
- T.C. Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü. (1929). *1927 genel nüfus sayımı: Fasikül I – umûmî nüfus tahriri*. Devlet Matbaası.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2024). *Kalkınma planlamasında istatistiki bölge birimleri sınıflandırması (İBBS)*. <https://ka.gov.tr/sayfalar/kalkinma-planlamasinda-istatistiki-bolge-birimleri-siniflandirmasinda-istatistiki-bolge-birimleri-siniflandirmasi>
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2024). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Artvin bölgesinde idari yapı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024a). *İstatistiki bölge birimleri sınıflandırması (İBBS)*. <https://data.tuik.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024b). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) sonuçları, 2010–2024*. <https://data.tuik.gov.tr/>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Nüfus büyüklüğü – cinsiyete göre nüfus (il, yıl)*. Nüfus İstatistikleri Portalı. <https://nip.tuik.gov.tr/>
- Yakar, M., & Özgür, E. M. (2022). Türkiye’de nüfus yaşlanması: Yerel düzeyde tehlike çanları çalıyor! *Coğrafya Dergisi*, 44, 231–250. <https://doi.org/10.26650/JGEOG2022-1059215>
- Yücetürk, Z. (2021). 93 Harbi’nden sonra Livane muhacirlerinin yaşadığı sıkıntılar. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8(14), 133–149. <https://doi.org/10.31765/karen.912969>

Araştırma Makalesi / Research Article

**İdari Sınırlardan Fonksiyonel Gerçekliğe: Artvin İlinde Degurba Temelli
Mekânsal Sınıflandırma ve Kır-Kent Paradoksu**

*From Administrative Boundaries to Functional Reality: Degurba-Based Spatial
Classification and the Rural-Urban Paradox in Artvin Province*

Fatma ÖZDEMİR & Mehmet BAYARTAN

DOI : [10.63556/ankad.v10i3.469](https://doi.org/10.63556/ankad.v10i3.469)

Geliş/Received: 10/03/2026

Kabul/Accepted: 03/05/2026

Extended Abstract

Introduction

DEGURBA grid-based vector data for Artvin province has been obtained. Each grid, covering an area of 1 km², includes data on population size, population density, male-female population size and ratio, population size and ratio aged 0-15/15-65/+65, literacy rate, and education duration. The DEGURBA data was analyzed in a GIS environment, and after determining the main categories, the main categories were mapped in Map 1 and population densities in Map 2 for the province included in the study. Area calculations were then performed for all attributes.

Methods

This study utilizes data from the Turkish Statistical Institute's Address-Based Population Registration System (ADNKS) to examine the population structure and urban-rural classification of Artvin province. The analyses are limited to the period 2010–2024, where comparability is ensured; basic demographic indicators such as total population, gender, age groups, and population growth rate are evaluated year by year. Grid-based spatial data provided by TÜİK were used to reveal the urban-rural stratification; settlements within the Artvin province boundaries were classified as towns/medium-density settlements and rural areas based on population density, using 1 km² grids. Descriptive statistics and maps were prepared using ArcGIS 10.8, a GIS (Geographic Information Systems) software. Area calculations were obtained by calculating the areas of the mapped elements in the GIS environment.

Results and Discussion

This study analyzes ADNKS data covering the period 2010–2024 and a grid-based urban-rural classification approach for 2023. Considering both the population size and spatial settlement pattern of Artvin, it was determined that the province has a limited demographic size. According to the DEGURBA classification, it was found that there are no "dense urban area (city)" units within the province's borders. This indicates that a strong urban core where the population is concentrated has not formed in the province's settlement system. The highest level of the province's settlement hierarchy consists of towns or medium-density urban areas. In other words, the urban structure in the province is shaped through smaller or medium-sized settlements. This shows that the population has a scattered settlement pattern in the field. In this context, the dominant presence of rural areas in Artvin province is noteworthy in the DEGURBA-based classification. Therefore, according to the DEGURBA classification, the spatial distribution of the population in Artvin is characterized by a fragmented, scattered settlement pattern that is not concentrated around a high-density center. This spatial distribution reveals that planning and public services in Artvin province should be adapted to the reality of fragmented, dispersed settlement patterns, rather than being based on a single, high-density center. In this case, to ensure spatial justice in

the service sector, a multi-focused service network should be established through satellite units, mobile service models, and micro-centers. Artvin constitutes one of the clearest spatial examples of the aging process observed in Turkey. The striking proportion of the elderly population in rural areas is not only a demographic indicator but also a situation that necessitates new arrangements in social and political spheres. In particular, a holistic planning approach should be adopted that focuses on the needs of the elderly population and aims to minimize the differences in living comfort between urban and rural areas. Furthermore, to limit the outward migration of young people from rural areas, it is necessary to improve education, health, and employment opportunities, and to implement socio-cultural and socio-economic policies together. This study provides a starting point for future multi-scale demographic analyses that will include DEGURBA layers from different years and detailed migration data. These maps, produced using the DEGURBA methodology, serve as a powerful tool, providing both local governments and national planners with a scientific basis for decision-making processes. They go beyond traditional administrative classifications, revealing the true functional structure of settlements and offering a spatial reference framework with high international comparability and consistency. In the specific case of Artvin, the absence of any settlements with city status demonstrates the need for a reassessment of policies regarding the province's development. Therefore, this classification also serves as a guide for policymakers.